

«ΤΗΛΕΜΑΧΕΙΑ»: ραψωδία α – στίχοι 174-360

ΕΝΑΝΘΡΩΠΙΣΗ & ΕΠΙΦΑΝΕΙΑ ΤΗΣ ΘΕΑΣ ΑΘΗΝΑΣ

Η Αθηνά εμφανίζεται στον Τηλέμαχο με ανθρώπινη μορφή (ενανθρώπιση). Η επιλογή της να πάρει τη μορφή του Μέντη τη βοηθάει να δημιουργήσει ένα κλίμα οικειότητας και εμπιστοσύνης. Σκοπός της επίσκεψής της στην Ιθάκη είναι να τον κάνει να αρχίσει να αμφιβάλει για τον οριστικό χαμό του πατέρα του, ώστε να αναλάβει πρωτοβουλίες και να δραστηριοποιηθεί. Η Αθηνά παρακινεί, συμβουλεύει αλλά δεν επιβάλλει· η απόφαση και η δράση ανήκει στον Τηλέμαχο.

Ωστόσο, όταν ένας θεός παρουσιάζεται σε κάποιον θνητό με υπερφυσικά σημάδια ή με την ίδια τη θεϊκή του μορφή, τότε έχουμε *επιφάνεια* του θεού. Στους στ. 355-356 έχουμε την επιφάνεια της θεάς Αθηνάς, καθώς η θεϊκή της υπόσταση αποκαλύπτεται με τη θαυμαστή αναχώρησή της από το παλάτι. Η αποκάλυψη της θεϊκής της ταυτότητας έδωσε εγκυρότητα στις συμβουλές της, με αποτέλεσμα την ηθική ενίσχυση του Τηλέμαχου, κάτι που οδήγησε στην άμεση ανάληψη από τον ίδιο ευθυνών και πρωτοβουλιών.

Η ΑΝΑΦΟΡΑ ΤΗΣ ΘΕΑΣ ΑΘΗΝΑΣ ΣΤΟΝ ΟΔΥΣΣΕΑ

Να συμπληρωθούν τα κενά με τις παρακάτω λέξεις: πίστη / πεποίθηση, αποκατάσταση, ηρωικής, ομοιότητα, φήμη, μαντεία, ήθος

Η αναφορά της Αθηνάς-Μέντη στον Οδυσσέα ακολουθεί την παρακάτω κλίμακα:

- η⁽¹⁾ που έφτασε στα αυτιά της Αθηνάς-Μέντη πως ο Οδυσσέας βρίσκεται στην Ιθάκη (στ. 214-216)
- η προσωπική⁽²⁾ του επισκέπτη πως ο Οδυσσέας ζει (στ. 217-219)
- η⁽³⁾ των θεών που σε συνδυασμό με το⁽⁴⁾ του ήρωα (πολυμήχανος) εδραιώνει στην ψυχή του Μέντη την πεποίθηση πως ο Οδυσσέας δεν θα αργήσει να γυρίσει (στ. 222-228)
- η εξωτερική⁽⁵⁾ του Τηλέμαχου με τον Οδυσσέα (στ. 229-232)
- η⁽⁶⁾ από την Αθηνά-Μέντη της⁽⁷⁾ **εικόνας** του Οδυσσέα που επιστρέφει άνοπλος, τιμωρός των αδίστακτων μνηστήρων (στ. 284-295)

Ο ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΣ ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΥ ΑΘΗΝΑΣ (MENTH) – ΤΗΛΕΜΑΧΟΥ

Μετά το τέλος του διαλόγου, προωθείται η εξέλιξη της δράσης καθώς ο Τηλέμαχος:

- ανδρώνεται και αποκτά θάρρος και αυτοπεποίθηση
- αμφιβάλλοντας για το θάνατο του πατέρα του, δραστηριοποιείται και αναζητά τον Οδυσσέα

ΔΡΑΜΑΤΙΚΗ ΕΙΡΩΝΕΙΑ

Στη συγκεκριμένη ενότητα, η θεά Αθηνά όπως και οι ακροατές / αναγνώστες του έπους γνωρίζουν πως ο Οδυσσέας είναι ζωντανός και πως οι θεοί έχουν αποφασίσει τον γυρισμό του, ενώ ο Τηλέμαχος τα αγνοεί όλα αυτά και επιπλέον θεωρεί (στην αρχή τουλάχιστον) οριστικό τον χαμό του πατέρα του. Με τη συγκεκριμένη τεχνική ο ποιητής διεγείρει το ενδιαφέρον και την αγωνία των θεατών για την εξέλιξη της ιστορίας, καθώς οι ίδιοι γνωρίζουν κάποια βασικά πράγματα τα οποία όμως αγνοούν οι ήρωες του έργου. Μάλιστα, τα πάθη του ήρωα λόγω άγνοιας συνήθως προκαλούν τη συμπάθεια των ακροατών / αναγνωστών.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Να συμπληρωθούν τα κενά στο παρακάτω κείμενο:

Ο Τηλέμαχος ζητά να μάθει την ταυτότητα του ξένου και τον λόγο της επίσκεψής του. Η Αθηνά του απαντά πως είναι ο⁽¹⁾, ο άρχοντας των Ταφίων, φίλος του πατέρα του. Του λέει πως η⁽²⁾ για την επιστροφή του Οδυσσέα τον έφερε εκεί· μάλιστα, δεν διστάζει να δηλώσει την⁽³⁾ πως ο Οδυσσέας σύντομα θα γυρίσει. Κατά τη συζήτησή τους ο Τηλέμαχος, απαντώντας σε ερώτηση της Αθηνάς-Μέντη για την παρουσία των⁽⁴⁾, εξηγεί την κατάσταση που έχει διαμορφωθεί στο παλάτι: νεαροί ευγενείς από την Ιθάκη και τα γύρω⁽⁵⁾ διεκδικούν την⁽⁶⁾, κατασπαταλούν την περιουσία του πατέρα του, ενώ δεν αποκλείεται να θελήσουν να δολοφονήσουν και τον ίδιο. Η Αθηνά-Μέντης θυμίζει στον Τηλέμαχο πως θα αντιδρούσε ο πατέρας του και του δίνει κάποιες συμβουλές:

α. δημόσια, σε συνέλευση του⁽⁷⁾, να ζητήσει να φύγουν οι μνηστήρες από το παλάτι

β. αν θέλει η μητέρα του να ξαναπαντρευτεί, να γυρίσει στον πατέρα της

γ. ο ίδιος να ταξιδέψει στην Πύλο και τη⁽⁸⁾ αναζητώντας πληροφορίες για τον πατέρα του. Στη συνέχεια, αφού του υποδεικνύει τις επόμενες ενέργειές του (οι οποίες θα εξαρτηθούν από τα αποτελέσματα της έρευνάς του), η Αθηνά χάνεται, πετώντας σαν πουλί. Αμέσως ο Τηλέμαχος αντιλαμβάνεται πως ο ξένος ήταν κάποιος⁽⁹⁾, γεγονός που τον ενθαρρύνει και τον γεμίζει αυτοπεποίθηση.

2. Να επιλέξετε τη σωστή απάντηση από τις παρακάτω προτεινόμενες απαντήσεις:

- Σκοπός της Αθηνάς στον διάλογό της με τον Τηλέμαχο είναι:
 - α. να δώσει η ίδια οριστική λύση διώχνοντας τους μνηστήρες
 - β. να κάνει τον Τηλέμαχο να αμφιβάλει για την τύχη του πατέρα του, ώστε να δραστηριοποιηθεί
- Στον στ. 355 «σαν το πουλί πετώντας, ξέφυγε από το άνοιγμα της στέγης» έχουμε:
 - α. ενανθρώπιση της θεάς
 - β. επιφάνεια της θεάς

3. Να αντιστοιχίσετε τη στήλη Α με τους χαρακτηρισμούς για τον Τηλέμαχο (στήλη Β).

	Α	Β
α.	ο Τηλέμαχος πριν τη συνάντηση με την Αθηνά-Μέντη	1. έχει θάρρος, αυτοπεποίθηση
β.	ο Τηλέμαχος μετά τη συνάντηση με την Αθηνά-Μέντη	2. είναι αποφασιστικός και δυναμικός
		3. είναι άβουλος και παραμένει αδρανής
		4. είναι διεκδικητικός και δραστήριος
		5. είναι άτολμος και ανώριμος
		6. είναι ώριμος και υπεύθυνος
		7. είναι θλιμμένος και πικραμένος
		8. είναι απογοητευμένος και απαισιόδοξος

ΣΧΟΛΙΑ & ΔΙΕΥΚΡΙΝΙΣΕΙΣ ΣΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΩΝ ΣΤΙΧΩΝ

«γυρεύω ν' ανταλλάξω σίδηρο γυαλιστερό...» (στ. 203): Η χρήση και η επεξεργασία του χαλκού ήταν γνωστή στη Μυκηναϊκή εποχή (η εποχή του Τρωικού πολέμου). Ωστόσο, η χρήση του σιδήρου είναι στοιχείο που προέρχεται από την μεταγενέστερη εποχή του ποιητή, τη Γεωμετρική εποχή (**αναχρονισμός**).

«...θα βρει τον τρόπο να γυρίσει, αυτός που είναι πολυμήχανος.» (στ. 228): Η Αθηνά-Μέντης υπογραμμίζει ότι ο Οδυσσεύς θα κατορθώσει να επιστρέψει στην Ιθάκη στηριζόμενος στις δυνάμεις και πιο συγκεκριμένα στην επινοητικότητά του. Προβάλλεται επομένως ο ανθρωποκεντρικός χαρακτήρας της *Οδύσσειας*, δεδομένου ότι ο νόστος δεν πραγματοποιείται με τη θαυματουργή παρέμβαση των θεών, αλλά εξαρτάται από τις ξεχωριστές σωματικές και πνευματικές ικανότητες του ανθρώπου.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

- οι πολιτειακοί θεσμοί
 - **η βασιλεία:** Η συμπεριφορά των μνηστήρων στο βασιλικό παλάτι αποτελεί ένδειξη πως η κληρονομική διαδοχή αλλά και ο θεσμός της βασιλείας περνούσε κρίση κατά την ομηρική εποχή.
 - **η αρχαία «άγορά»:** Τη συνέλευση την συγκαλούσε ο βασιλιάς· σε αυτήν συμμετείχαν οι ευγενείς και ο λαός. Στη συνέλευση συζητούσαν θέματα αλλά δεν λαμβάνονταν αποφάσεις, καθώς αυτές τις έπαιρνε ο ίδιος ο βασιλιάς. Ο ρόλος της συνέλευσης ήταν απλώς να προβάλλει τα επιχειρήματα που ήταν υπέρ κι αυτά που ήταν κατά μιας πρότασης και να δείξει προς τα πού κλίνει η κοινή γνώμη.
- οι κοινωνικοί θεσμοί
 - **τα γαμήλια έθιμα:** Όταν κάποιος ήθελε να παντρεύσει τον κόρη του, το ανακοίνωνε και παρουσιάζονταν στο σπίτι του οι υποψήφιοι μνηστήρες. Ο πατέρας της κοπέλας τούς φιλοξενούσε και τους προσέφερε γεύμα. Όταν επέλεγε τον γαμπρό, αυτός προσέφερε δώρα στον πεθερό του και εκείνος ανταπέδιδε, δίνοντας προίκα στην κόρη του. Ωστόσο, οι μνηστήρες περιμένουν να αποφασίσει η ίδια η Πηνελόπη, στοιχείο που ταιριάζει σε μια μητριαρχική κοινωνία.
- τα ταφικά έθιμα (ο τύμβος, τα κτερίσματα)
- οι αξίες της εποχής (ο τιμημένος και επιθυμητός θάνατος)
 - **η υστεροφημία:** Βασική επιδίωξη της ηρωικής εποχής ήταν η απόκτηση ένδοξης φήμης μέσα από ηρωικές πράξεις, μιας φήμης που παρέμενε και μετά τον θάνατο του ήρωα και αποτελούσε στη συνέχεια τιμή και για τα παιδιά και γενικότερα για τους απογόνους του (στ. 266, 335).

«ΤΗΛΕΜΑΧΕΙΑ»: ραψωδία α – στίχοι 174-360

ΣΧΟΛΙΑ & ΔΙΕΥΚΡΙΝΙΣΕΙΣ ΣΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΩΝ ΣΤΙΧΩΝ

«γυρεύω ν' ανταλλάξω σίδηρο γυαλιστερό...» (στ. 203): Η χρήση και η επεξεργασία του χαλκού ήταν γνωστή στη Μυκηναϊκή εποχή (η εποχή του Τρωικού πολέμου). Ωστόσο, η χρήση του σιδήρου είναι στοιχείο που προέρχεται από την μεταγενέστερη εποχή του ποιητή, τη Γεωμετρική εποχή (**αναχρονισμός**).
«...θα βρει τον τρόπο να γυρίσει, αυτός που είναι πολυμήχανος.» (στ. 228): Η Αθηνά-Μέντης υπογραμμίζει ότι ο Οδυσσεύς θα κατορθώσει να επιστρέψει στην Ιθάκη στηριζόμενος στις δικές του δυνάμεις και πιο συγκεκριμένα στην επινοητικότητα του. Προβάλλεται επομένως ο **ανθρωποκεντρικός χαρακτήρας** της Οδύσσειας, δεδομένου ότι ο νόστος δεν πραγματοποιείται με τη θαυματουργή παρέμβαση των θεών, αλλά εξαρτάται από τις ξεχωριστές σωματικές και πνευματικές ικανότητες του ανθρώπου.

ΕΝΑΝΘΡΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΘΕΑΣ ΑΘΗΝΑΣ

Η Αθηνά εμφανίζεται στον Τηλέμαχο με ανθρώπινη μορφή (*ενανθρώπιση*). Η επιλογή της να πάρει τη μορφή του Μέντη τη βοηθάει να δημιουργήσει ένα κλίμα οικειότητας και εμπιστοσύνης. Σκοπός της επίσκεψής της στην Ιθάκη είναι να τον κάνει να αρχίσει να αμφιβάλλει για τον οριστικό χαμό του πατέρα του, ώστε να αναλάβει πρωτοβουλίες και να δραστηριοποιηθεί. Η Αθηνά παρακινεί, συμβουλεύει αλλά δεν επιβάλλει· η απόφαση και η δράση ανήκει στον Τηλέμαχο.

ΕΠΙΦΑΝΕΙΑ ΤΗΣ ΘΕΑΣ ΑΘΗΝΑΣ

Όταν ένας θεός παρουσιάζεται σε κάποιον θνητό με υπερφυσικά σημάδια ή με την ίδια τη θεϊκή του μορφή, τότε έχουμε *επιφάνεια* του θεού. Στους στ. 355-356 έχουμε την επιφάνεια της θεάς Αθηνάς, καθώς η θεϊκή της υπόσταση αποκαλύπτεται με τη θαυμαστή αναχώρησή της από το παλάτι. Η αποκάλυψη της θεϊκής της ταυτότητας έδωσε εγκυρότητα στις συμβουλές της, με αποτέλεσμα την ηθική ενίσχυση του Τηλέμαχου, κάτι που οδήγησε στην άμεση ανάληψη από τον ίδιο ευθυνών και πρωτοβουλιών.

Η ΑΝΑΦΟΡΑ ΤΗΣ ΘΕΑΣ ΑΘΗΝΑΣ ΣΤΟΝ ΟΔΥΣΣΕΑ

Να συμπληρωθούν τα κενά με τις παρακάτω λέξεις: πίστη / πεποίθηση, αποκατάσταση, ηρωικής, ομοιότητα, φήμη, μαντεία, ήθος

Η αναφορά της Αθηνάς-Μέντη στον Οδυσσεά ακολουθεί την παρακάτω κλίμακα:

- η⁽¹⁾ που έφτασε στα αυτιά της Αθηνάς-Μέντη πως ο Οδυσσεύς βρίσκεται στην Ιθάκη (στ. 214-216)
- η προσωπική⁽²⁾ του επισκέπτη πως ο Οδυσσεύς ζει (στ. 217-219)
- η⁽³⁾ των θεών που σε συνδυασμό με το⁽⁴⁾ του ήρωα (πολυμήχανος) εδραιώνει στην ψυχή του Μέντη την πεποίθηση πως ο Οδυσσεύς δεν θα αργήσει να γυρίσει (στ. 222-228)
- η εξωτερική⁽⁵⁾ του Τηλέμαχου με τον Οδυσσεά (στ. 229-232)
- η⁽⁶⁾ από την Αθηνά-Μέντη της⁽⁷⁾ **εικόνας** του Οδυσσεά που επιστρέφει πάνοπλος, τιμωρός των αδίστακτων μνηστήρων (στ. 284-295)

Ο ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΣ ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΥ ΑΘΗΝΑΣ (ΜΕΝΤΗ) – ΤΗΛΕΜΑΧΟΥ

Μετά το τέλος του διαλόγου, προωθείται η εξέλιξη της δράσης καθώς ο Τηλέμαχος:

- ανδρώνεται και αποκτά θάρρος και αυτοπεποίθηση
- αμφιβάλλοντας για το θάνατο του πατέρα του, δραστηριοποιείται και αναζητά τον Οδυσσεά

ΔΡΑΜΑΤΙΚΗ ΕΙΡΩΝΕΙΑ

Στη συγκεκριμένη ενότητα, η θεά Αθηνά όπως και οι ακροατές / αναγνώστες του έπους γνωρίζουν πως ο Οδυσσεύς είναι ζωντανός και πως οι θεοί έχουν αποφασίσει τον γυρισμό του, ενώ ο Τηλέμαχος τα αγνοεί όλα αυτά και επιπλέον θεωρεί (στην αρχή τουλάχιστον) οριστικό τον χαμό του πατέρα του. Με τη συγκεκριμένη τεχνική ο ποιητής διεγείρει το ενδιαφέρον και την αγωνία των θεατών για την εξέλιξη της ιστορίας, καθώς οι ίδιοι γνωρίζουν κάποια βασικά πράγματα τα οποία όμως αγνοούν οι ήρωες του έργου. Μάλιστα, τα πάθη του ήρωα λόγω άγνοιας συνήθως προκαλούν τη συμπάθεια των ακροατών / αναγνωστών.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

- οι πολιτειακοί θεσμοί
 - **η βασιλεία:** Η συμπεριφορά των μνηστήρων στο βασιλικό παλάτι αποτελεί ένδειξη πως η κληρονομική διαδοχή αλλά και ο θεσμός της βασιλείας περνούσε κρίση κατά την ομηρική εποχή.
 - **η αρχαία «ἀγορά»:** Τη συνέλευση την συγκαλούσε ο βασιλιάς· σε αυτήν συμμετείχαν οι ευγενείς και ο λαός. Στη συνέλευση συζητούσαν θέματα αλλά δεν λαμβάνονταν αποφάσεις, καθώς αυτές τις έπαιρνε ο ίδιος ο βασιλιάς. Ο ρόλος της συνέλευσης ήταν απλώς να προβάλλει τα επιχειρήματα που ήταν υπέρ κι αυτά που ήταν κατά μιας πρότασης και να δείξει προς τα πού κλίνει η κοινή γνώμη.
- οι κοινωνικοί θεσμοί
 - **τα γαμήλια έθιμα:** Όταν κάποιος ήθελε να παντρεύει τον κόρη του, το ανακοίνωνε και παρουσιάζονταν στο σπίτι του οι υποψήφιοι μνηστήρες. Ο πατέρας της κοπέλας τους φιλοξενούσε και τους προσέφερε γεύμα. Όταν επέλεγε τον γαμπρό, αυτός προσέφερε δώρα στον πεθερό του και εκείνος ανταπέδιδε, δίνοντας προίκα στην κόρη του. Ωστόσο, οι μνηστήρες περιμένουν να αποφασίσει η ίδια η Πηνελόπη, στοιχείο που ταιριάζει σε μια μητριαρχική κοινωνία.
- τα ταφικά έθιμα (ο τύμβος, τα κτερίσματα)
- οι αξίες της εποχής (ο τιμημένος και επιθυμητός θάνατος)
 - **η υστεροφημία:** Βασική επιδίωξη της ηρωικής εποχής ήταν η απόκτηση ένδοξης φήμης μέσα από ηρωικές πράξεις, μιας φήμης που παρέμενε και μετά τον θάνατο του ήρωα και αποτελούσε στη συνέχεια τιμή και για τα παιδιά και γενικότερα για τους απογόνους του (στ. 266, 335).

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Να περιγράψετε την κλιμάκωση που ακολουθεί η αναφορά της Αθηνάς στην τύχη του Οδυσσέα.
2. Να σχολιάσετε τις διαφορετικές αξίες ζωής που υποδηλώνονται στους στίχους 241-242 και 262-266.
3. Να παρουσιάσετε τον Τηλέμαχο στη διάρκεια και μετά το τέλος της συνομιλίας του με τη θεά.
4. Να συμπληρωθούν τα κενά στο παρακάτω κείμενο:

Ο Τηλέμαχος ζητά να μάθει την ταυτότητα του ξένου και τον λόγο της επίσκεψής του. Η Αθηνά του απαντά πως είναι ο⁽¹⁾, ο άρχοντας των Ταφίων, φίλος του πατέρα του. Του λέει πως η⁽²⁾ για την επιστροφή του Οδυσσέα τον έφερε εκεί· μάλιστα, δεν διστάζει να δηλώσει την⁽³⁾ πως ο Οδυσσέας σύντομα θα γυρίσει. Κατά τη συζήτησή τους ο Τηλέμαχος, απαντώντας σε ερώτηση της Αθηνάς-Μέντη για την παρουσία των⁽⁴⁾, εξηγεί την κατάσταση που έχει διαμορφωθεί στο παλάτι: νεαροί ευγενείς από την Ιθάκη και τα γύρω⁽⁵⁾ διεκδικούν την⁽⁶⁾, κατασπαταλούν την περιουσία του πατέρα του, ενώ δεν αποκλείεται να θελήσουν να δολοφονήσουν και τον ίδιο. Η Αθηνά-Μέντης θυμίζει στον Τηλέμαχο πώς θα αντιδρούσε ο πατέρας του και του δίνει κάποιες συμβουλές:

α. δημόσια, σε συνέλευση του⁽⁷⁾, να ζητήσει να φύγουν οι μνηστήρες από το παλάτι

β. αν θέλει η μητέρα του να ξαναπαντρευτεί, να γυρίσει στον πατέρα της

γ. ο ίδιος να ταξιδέψει στην Πύλο και τη⁽⁸⁾ αναζητώντας πληροφορίες για τον πατέρα του. Στη συνέχεια, αφού του υποδεικνύει τις επόμενες ενέργειές του (οι οποίες θα εξαρτηθούν από τα αποτελέσματα της έρευνάς του), η Αθηνά χάνεται, πετώντας σαν πουλί. Αμέσως ο Τηλέμαχος αντιλαμβάνεται πως ο ξένος ήταν κάποιος⁽⁹⁾, γεγονός που τον ενθαρρύνει και τον γεμίζει αυτοπεποίθηση.
5. Να επιλέξετε τη σωστή απάντηση από τις παρακάτω προτεινόμενες απαντήσεις:
 - Σκοπός της Αθηνάς στον διάλογό της με τον Τηλέμαχο είναι:
 - α. να δώσει η ίδια οριστική λύση διώχνοντας τους μνηστήρες
 - β. να κάνει τον Τηλέμαχο να αμφιβάλει για την τύχη του πατέρα του, ώστε να δραστηριοποιηθεί
 - Στον στ. 355 «σαν το πουλί πετώντας, ξέφυγε από το άνοιγμα της στέγης» έχουμε:
 - α. ενανθρώπιση της θεάς
 - β. επιφάνεια της θεάς